

REFERAT DODATKOWY

W sprawie depechy z 20.VIII. wysłanej przez Wódza Naczelnego do gen. Rozwadowskiego.

Studja dodatkowe przeprowadzone nad sprawą zaginięcia depechy z 20.VIII. potwierdzają w zupełności dotychczasowy pogląd Biura Historycznego, że po otrzymaniu w Kwaterze Głównej w Siedlcach o godz. 1 ³⁰ dn. 21.VIII. rozkazu D-twa Frontu Północnego, była wysłana do gen. Rozwadowskiego tylko depecha z godz. 3 ³⁰ natomiast żadnej rozmowy hughesowej między nim a Wódcem Naczelnym nie było.

Biorąc jednak pod uwagę pierwsze zdanie rozmowy hughesowej między płk. Stachewiczem a por. Ujejskim z g. 1 ³⁰ dn. 21.VIII. "akcja 8 d.p. na Ostrów, została w myśl życzenia Komendanta nakazana", oraz rozkaz wieczorny D-twa Fr.Płn. nakazujący działanie wypadowe 8 d.p. na Ostrów, można wnioskować, że w ciągu dnia 20.VIII. Wódz Naczelny wolę swą w odniesieniu do 1 armji przekazał gen. Rozwadowskiemu. Dokumentu takiego jednak w aktach Biura Historycznego niema, wskutek czego też trudno ustalić formę w jakiej rozkaz Wódza Naczelnego był przekazany. W dzienniku podawczym Kwat.Gł. pod datą 20.VIII. niema śladu jakiegokolwiek depechy, dotyczącej tej sprawy choć np. depecha z godz. 3 ³⁰ dn. 21.VIII. jest zaprotokółowana. Z tego można wnioskować, że nie była to depecha, lecz prawdopodobnie rozmowa hughesowa między Wódcem Naczelnym a gen. Rozwadowskim, przeprowadzona w godz. popołudniowych o czym świadczyłaby późna godzina rozkazu D-twa Fr.Płn., nakazującego 8 d.p. wypaść na Ostrów. Ponieważ o tej porze do Kwat.Gł. nie doszedł ani rozkaz 4517/III.Fr.Płn. ani też odnośny rozkaz 1 armji 4723/III. któreby zaalarmowały Wódza Naczelnego co do skrętu 1 armji ku płn.zach., można wnioskować, że wiadomość o tem podał w tej właśnie rozmowie gen. Rozwadowski, na co Wódz Naczelny zażądał ściągnięcia 8 d.p.

na Ostrów.

Rozmowy tej Biuro Historyczne nie posiada. Nie przechowała się ona ani w aktach Nacz. Dow. ani też w archiwum Kwat. Głównej. Trudno zrozumieć dlaczego miałyby się ona znaleźć w aktach Belwederskich, gdy wszystkie ówczesne dokumenty dotyczące pracy wojennej Wodza Naczelnego przechowywały się w archiwum Kwatery Głównej.

Dokumenty tajne z Belwederu wpłynęły do Biura Historycznego w lipcu 1924 r. przekazywane według spisu przez Mjr. Switalskiego, który miał polecenie p. marszałka Piłsudskiego uporządkowania archiwów adjutantury generalnej i oddania Biuru Hist. aktów treści operacyjnej. W spisie tym odnośnej rozmowy hughesowej niema.

W ostatecznej konkluzji należy stwierdzić, że posiadanie tej rozmowy hughesowej dla kompletu aktów byłoby b. korzystnym, lecz brak jej nie uniemożliwia pełnego odtworzenia woli Wodza Naczelnego, odnośnie do 8 d.p. oraz całej 1-ej armji, która dokładnie zarysowuje się w szeregu innych dokumentów tego okresu. Podobnie i bez tej rozmowy silnie zarysowuje się sprzeczność pomiędzy decyzjami Wodza Naczelnego w dniach 19-21.VIII. a zarządzeniem Szefa Sztabu Generalnego i rozkazami Dowództwa Fr. Płn.

Switalski
nr. 5. f.